

www.ketab.ir

کاشی‌های بهشت

بررسی بصری نقش‌مایه‌های حرم شاه‌چراغ

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

راضیه روستا

سرشناسه : روستا، راضیه، ۱۳۶۴-

Roosta, Raziye

عنوان و نام پدیدآور : کاشی‌های بهشت : بررسی بصری نقش‌مایه‌های حرم شاهچراغ / راضیه روستا.

مشخصات نشر : تهران : انتشارات تاجارا، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری : ۱۲۸ص. : مصور.

شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۷۱۴-۵-۱

وضعیت فهرست‌نویسی : فیپا

یادداشت : کتاب حاضر با حمایت مالی و معنوی شهرداری شیراز منتشر شده است.

عنوان دیگر : بررسی بصری نقش‌مایه‌های حرم شاهچراغ.

موضوع : آستان حضرت شاهچراغ (ع)

موضوع : نقش‌های تزئینی -- ایران-- شیراز

موضوع : Decoration and ornament -- Iran-- Shiraz -- Themes, motives

موضوع : معماری تزئینی -- ایران -- شیراز

موضوع : Decoration and ornament, Architectural -- Iran-- Shiraz

موضوع : معماری اسلامی -- ایران-- شیراز

موضوع : Islamic architecture -- Iran-- Shiraz

رده بندی کنگره : NK۱۴۷۴

رده بندی دیویی : ۷۴۵/۴۴۹۵۵۶۳۲

شماره کتابشناسی ملی : ۷۶۴۶۳۸۹

وضعیت رکورد : فیپا

شیراز
موزه هنرهای معاصر

این کتاب با حمایت مادی و معنوی
شهرداری شیراز منتشر شده است.

نام کتاب: کاشی‌های بهشت: بررسی بصری نقش‌مایه‌های حرم شاهچراغ

تالیف: راضیه روستا

ویراستار: زهرا بنان‌خورشید، مرضیه امین

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول - بهار ۱۴۰۰

چاپ و لیتوگرافی: مجتمع چاپ اوج نیلی

مشخصات ظاهری: ۱۲۸ صفحه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۷۱۴-۵-۱

دفتر مرکزی: تهران، خیابان کریمخان زند، خیابان آبان جنوبی، نبش ورشو، شماره ۱۰، طبقه سوم

☎ ۰۲۱ - ۸۸۹۰۱۲۷۹

🌐 tacharabook.ir

🔗 tacharabook

📷 tacharabook

هرگونه اقتباس و استفاده از این اثر، مشروط به دریافت اجازه کتبی ناشر است.

فهرست

۱۰	پیام شهردار شیراز
۱۱	مقدمه
۱۳	کاربرد نقش‌مایه‌ها در معماری ایرانی اسلامی
۲۳	فارس و شیراز در گذر تاریخ
۳۲	نورانی‌ترین چراغ
۳۶	حرم در کوران حوادث
۴۱	پیوند هنرهای ایرانی و اسلامی
۵۵	تزئینات هنر اسلامی در اماکن مذهبی
۷۱	نقوش تزئینی
۸۱	بررسی بصری نقش‌مایه‌ها
۱۰۷	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۱۰	منابع

مقدمه

شیراز به عنوان محوری‌ترین شهر نیمه جنوبی ایران، به دلایل متعدد شهرت و محبوبیت جهانی دارد. این شهر از یک سو، دارای آثار تاریخی دوره‌های هخامنشی، ساسانی و زندیه بوده و از سوی دیگر مهد شاعران و ادبای بزرگ زبان پارسی از جمله سعدی و حافظ است. سیبویه، ملاصدرا و قطب‌الدین شیرازی نیز نام‌هایی هستند که این شهر را در دنیای دانش به شایستگی نمایندگی کرده‌اند. هر یک از این بهانه‌ها، برای جهانی شدن هر شهری کافیهست؛ اما شیراز شهر است که جمله این محاسن را یکجا در دل نهفته دارد. علاوه بر این نشان‌های افتخار تاریخی، ادبی و علمی، شیراز به یک دلیل دیگر نیز از محبوبیت بالایی برخوردار است. در این شهر، حرم احمد بن موسی (ع) ملقب به شاه‌چراغ که یکی از امامزادگان برجسته شیعه است، قرار دارد. این ویژگی مذهبی- فرهنگی سبب شده تا شیراز برای شیعیان منطقه خاورمیانه موقعیت ممتازی داشته باشد.

حرم شاه‌چراغ یکی از جاذبه‌های گردشگری شیراز است که در کنار آرامگاه سعدی و حافظ، مجموعه‌های تاریخی زندیه، هخامنشی و ساسانی و همچنین باغ‌های قدیمی این شهر، طی قرن‌های اخیر میزبان تعداد بسیار زیادی از گردشگران و سیاحان داخلی و خارجی بوده است. این زیارتگاه که همانند سایر بناهای تاریخی شیراز، در گذر تاریخ دستخوش حوادث تلخ و شیرین متعددی شده، در مقایسه با دیگر بناها، کمتر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است.

با توجه به جایگاهی که شخصیت شاه‌چراغ نزد شیعیان ایران دارد، بنای حرم مورد توجه و حمایت مستمر حکمرانان دوره‌های مختلف شیراز بوده است. از این رو بنا و تزئینات داخلی آن، موقعیت ممتازی برای هنرنمایی استادکاران ایرانی است. بررسی چنین بناهایی

می‌تواند توانایی‌ها و ویژگی‌های هنرهای مختلف ایرانی- اسلامی را با وضوح بیشتری به هنرمندان و پژوهشگران معاصر نشان دهد. در تحقیق حاضر سعی شده برای اولین بار نقش‌مایه‌های حرم شاه‌چراغ مورد بررسی و تحلیل اصولی و روشمند قرار گیرد و الگوهای به‌کار رفته در این اثر تاریخی برای انتقال به نسل حاضر و نسل‌های بعد، شناسایی شود. در پژوهش حاضر ابتدا به بیان مسأله، بررسی پیشینه پژوهش، اهداف، سؤالات و روش پژوهش پرداخته شده است. در ادامه مرور مختصری بر تاریخچه فارس و شیراز و همچنین زندگینامه شاه‌چراغ، تاریخچه و ویژگی‌های معماری زیارتگاه، تزئینات هنر اسلامی در اماکن مذهبی و نقوش تزئینی آنها صورت گرفته است. در نهایت نقش‌مایه‌های حرم احمد بن موسی مورد بررسی بصری قرار گرفته و با استفاده از جدول‌های اطلاعات بصری نقوش و نتایج آماری، تحلیل و جمع‌بندی ارائه شده است.

یکی از بزرگترین چالش‌ها در انجام این پژوهش، کمبود شدید منابع علمی و مستند بود. محدودیت منابع درباره بنا به حدی بود که حتی در کتابخانه‌های رسمی و مراکز نگهداری اسناد نیز نسخه اصلی برخی از منابع وجود نداشت و تنها تصاویر آنها در دسترس بود. مشکل محدودیت منابع، با بهره‌گیری از داشته‌های هرچند اندک کتابخانه تخصصی و مرکز پژوهش آستان مقدس احمدی و محمدی (ع)، کتابخانه تخصصی مرکز اسناد و مدارک سازمان میراث فرهنگی و گردشگری فارس، کتابخانه دانشگاه شیراز، مرکز اسناد و کتابخانه ملی فارس تاحدودی رفع شد.

با توجه به تغییراتی که در سال‌های اخیر در بنای زیارتگاه صورت گرفته و هنوز هیچ کتاب و منبع علمی در این خصوص منتشر نشده است؛ بنابراین اطلاعات مربوط به تحولات اخیر از منابع معتبر اینترنتی (خبرگزاری‌های رسمی) گردآوری شد.

در انجام این پژوهش که برای اخذ مدرک کارشناسی‌ارشد رشته تصویرسازی انجام شد، از راهنمایی‌های ارزشمند و کارگشای دکتر کامران افشار مهاجر، عضو هیات علمی دانشگاه هنر تهران استفاده شده است. همراهی ایشان در پیشبرد امر پژوهش بسیار دلگرم‌کننده بود. لازم است از همکاری‌های شهردار محترم شیراز، آقای حیدر اسکندریور و مدیران محترم سازمان فرهنگی اجتماعی شهرداری شیراز آقایان دکتر مرتضی جعفری، فرزاد صدری و حسن دهقان که از چاپ این کتاب حمایت کردند نیز قدردانی شود. امید که یافته‌های این پژوهش بتواند به هنرمندان و پژوهشگرانی که به دنبال شناسایی و بهره‌برداری از ریشه‌های فرهنگی-تاریخی هنر ایرانی هستند، کمک کند.